

58. Anadolu İmam Hatip Liselerinde okutulan zorunlu Arapça ders kitaplarının eşdizim yapılarının öğretilmesi açısından değerlendirilmesi

Mevlüt ÖZTÜRK¹

APA: Öztürk, M. (2022). Anadolu İmam Hatip Liselerinde okutulan zorunlu Arapça ders kitaplarının eşdizim yapılarının öğretilmesi açısından değerlendirilmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), 931-952. DOI: 10.29000/rumelide.1193067.

Öz

Herhangi bir dildeki bir metin ya da konuşma incelendiğinde çok sayıda eş dizim yapılarla karşılaşmaktadır. Bu yapılar anadilde hazır olarak duyma neticesinde öğrenilip kullanılırken, yabancı bir dilin öğretiminde ise bu yapıların dilin diğer unsurlarının öğretilmesi gerekmektedir. Bu nedenle sözcüklerin bellekte kalıcı olabilmesi ve sözcüklerin sınırlarının tespit edilmesi amacı ile dil öğretim materyallerinde eşdizimlere çokça yer verilmektedir. Başta kitaplar olmak üzere bu materyallerde eşdizim yapıların anlamsal ilişkileri üzerinde durulmakta, edinimin ölçülmesi amacı ile sorulara yer verilmektedir. Dil öğretiminde temel becerilerin hepsinde bu yapıların öğretilmesinin bir zorunluluk olması eşdizimi son yıllarda Arapça öğretiminde öne çıkan konulardan birisi haline getirmiştir. Günümüzde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı imam hatip liselerinde verilen Arapça eğitiminde de bu durum açık bir şekilde görülmektedir. Çalışmada Bakanlık tarafından eğitim materyali olarak tercih edilen ders kitapları, eşdizimsel ifadeler açısından değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda ders kitaplarında benimsenen müfredatın bir özelliği olarak bu yapılara müstakil bir başlık altında yer verilmemekle beraber bu yapıların anlama katkısının ortaya konulması amacı ile çok sayıda farklı birliktelikteki eşdizime yer verildiği görülmüştür. Ayrıca ders kitabının çeşitli başlıklarında da bu yapıların kullanılması dil öğretiminde eşdizime karşı öğretmen ve öğrencilerde bir farkındalığın oluşturulmasının da hedeflendiği değerlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Arap dili, Arap dili eğitimi, Arapça öğretimi, ders kitabı, bileşik yapılar, eşdizim

Evaluation of compulsory Arabic textbooks used in Anatolian Imam Hatip High Schools in terms of teaching collocation structures

Abstract

When a text or speech in any language is examined, many collocations are encountered. While these structures are learned and used in the mother tongue as a result of ready hearing, in the learning of a foreign language, these structures should be taught as other elements of the language are taught. For this reason, collocations are often included in language teaching materials in order to make words permanent in memory and to determine the boundaries of words. In these materials, especially in books, the semantic relations of collocation structures are emphasized, and questions are included in order to measure their acquisition. The necessity of teaching these structures in all basic skills in language teaching has made it one of the prominent topics in Arabic teaching in recent years. Today, this situation is clearly seen in the Arabic education given in imam hatip high schools affiliated to the

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Yabancı Dilleri Eğitimi Bölümü, Arap Dili Eğitimi ABD (Konya, Türkiye), mevlutozturk@erbakan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5711-520X [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 25.06.2022-kabul tarihi: 20.10.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1193067]

Ministry of National Education. In the study, the textbooks preferred as educational materials by the Ministry were evaluated in terms of collocational expressions. As a result of the evaluation, although these structures are not included under a title as a feature of the curriculum adopted in the textbooks, it has been seen that many different collocations are included in order to reveal the contribution of these structures to the meaning. In addition, it is evaluated that the use of these structures in various titles of the textbook is aimed at creating an awareness of teachers and students against collocation in language teaching.

Keywords: Arabic language education, teaching Arabic, textbook, compound structures collocation

Giriş

Bir yabancı dilin öğretiminde diğer unsurların yanı sıra dil sistemiyle, yani kültürel, dilbilgisel, sözcüksel ve sesbilimsel alt sistemlerle uğraşmayı da gerektirir. Sözcüklerin anlamlarının netleştirilmesi ve bazı kültürel kavramların açıklanmasının öğrenci için yeterli olduğu düşünüldüğü için uygulamada kültür ve kelime dağarcığının herhangi bir dilde çok yakından ilişkili kavramlar olmasına rağmen çoğu yabancı dil dersi, dilbilgisi ve telaffuz kapsamlı bir şekilde odaklanırken, dile özgü kelime hazinesi ve kültür genellikle ihmal edilir (Fernández vd. 2009:1). Sözcüklerin cümle içerisindeki sıralaması ifade açısından ne kadar önemli ise bu sözcüklerin birbirleri ile kurdukları birlikteliklerde aynı şekilde önemlidir. Ancak bu şekilde dil öğretimindeki metodolojik sorunlar kısmen çözülebilir (Yıldız 2020:44). Dilin ediniminde öğrenilenlerin eklenme hızı, yalnızca kişinin tutma yeteneğinden değil, aynı zamanda uzun bellekte depolanan ve gerektiğinde geri alınan önceden hazırlanmış parçaların miktarından da etkilenir. Bu nedenle, eşdizimi öğrenmek, sözcüklerin hazır ifadelerde nasıl birleştirileceğini bilmek için bu avantajı sunarken, eşdizimli kısıtlamaların belirlenmesi, anadili olmayanlar tarafından kullanılan dilin basitliğini garanti edebilir (Al Ghazali 2006:1).

Eşdizim dildeki farklı söyleyiş biçimlerinden haberdar ederek, dili en geniş sınırları içerisinde kullanmaya fırsat tanımaktadır. (Dedeoğlu ve Şen 2010:12) Anadilde bu yapıların günlük yaşam içerisinde duyularak öğrenilmesine rağmen yabancı bir dilde böyle bir durum söz konusu olmadığı için yabancı dilde dil kurallarının öğrenildiği gibi bu yapılar da aynı şekilde öğrenilmesi gerekmektedir. Herhangi bir dildeki bir metin ya da konuşma incelendiğinde çok sayıda eş dizim yapılarının olduğu görülmektedir. Yabancı bir dilin öğreniminde bu yapıların farkındalığına sahip olmamak dil öğrenim sürecini olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Bu amaçla da bu yapıların öğretimi son yıllarda dil öğretimi için önemli hale gelmiştir. Son dönemlerde bu konu ile ilgili fazlasıyla çalışmalar yapılmasına rağmen, Arapçaya dair çalışmaların da sürdürülmesinin gerekli olduğu görülmektedir (Cengiz Arslan 2019:75).

Literatürde eşdizim kavramını açıklamaya yönelik farklı yaklaşım ve tanımların ortak noktası, bu birlikteliklerin en az iki birimden oluşması gerektiği ve kullanılan sözcükler arasında dizimsel bir ilişki olması gerektiğidir. (Eken 2016:31) İngilizcede collocation, Arapçada ise التلازم اللفظي veya المصاحبة اللغوية şeklinde tarif edilen eşdizimlilik mefhumu Türkçemizde “bağdaştırma”, ve “eşdizimlilik” olarak karşılanmıştır (Balı ve Yıldız 2020:682). Dizimsel olarak (yarı) sabit birliktelikler olmaları ve birtakım kısıtlılıklar içermeleri, eşdizimleri saptamada anlambilimsel ve sözdizimsel olarak özel yaklaşımları gerektirmektedir (Eken 2016:31).

Yapılan çalışmalar eşdizim ifadelerinin dil öğretimindeki öneminin büyük olduğunu göstermektedir.(Eken 2016:30). Dilin dört temel becerisinin kazandırılmasında öğreticilerin ve öğrenenlerin bu konudaki farkındalıklarının artırılması önemli bir gerektir. Bu amaçla Arapça’da

eşdizim ile ilgili Öteki Dilde Var Olmak: Arapça Çeviride Eşdeğerlik (Suçin 2013), Arapça Çeviride Sözcük ve Kalıplaşmış İfadeler Düzeyinde Genel Eşdeğerlik Sorunları (Suçin 2004), Arap Basınında Eşdizimsel İfadeler (Arslan 2019), Anadili Olarak Arapça ve Türkçenin Öğretimde Kullanılan Metinlerin Karşılaştırılması: Bir Eşdizimsel Örüntüleme Çözümlemesi Örneği (Adalar 2004), el-‘Arabiyye li’l-Hayât İsimli Kitapta Yer Alan Eşdizim Uygulamalarının Arapça Öğretimine Katkısı (Özel ve Çiftçi 2022), Arapça Yazılı Basında Yer Alan Spor Metinlerindeki Eşdizimsel İfadelerin Sınıflandırılması (Kurt 2016), İngilizce-Arapça-Türkçe Eşdizim (Dedeoğlu ve Şen 2010), Arap Dilinde Eşdizim ve Arapça Sözlüklerde Eşdizim Sorunu (Daşkiran, 2015), Yaygın Eşdizimleriyle Arapçada Anahtar Fiiller (Balı ve Köksal 2019), Arap Dilinde Eşdizim (Önder 2014), Arapça - Türkçe Çevirilerde Sözcük ve Kalıplaşmış İfadeler Düzeyinde Eşdizimlik Sorunları ve Çözüm Önerileri (Soyer 2006), Medya Arapçasında Siyaset Konulu Eşdizimler (Örnek ve Çözümlemeleri) (Balı 2020), Arapça Eşdizimsel İfadelerin Yazılı Basında Yer Alan Spor Metinleri Yoluyla Örneklendirilmesi (Kurt 2015) gibi Arapça eşdizim yapılarını ve bunların öğretimi ele alan kitap, doktora ve yüksek lisans tezi ile makale türünde farklı ilmi çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmayı diğer çalışmalardan farklı kılan ise eşdizim yapısının öğretim materyalinde (ders kitabı) nasıl yer aldığına ortaya konulması ve yapıların öğretiminin nasıl yapıldığının uygulama safhasında gösterilmesidir.

Çalışmanın Amacı

Dilin sadece gramer ve sözcüklerin yalın kullanımından ibaret olmadığı, dil yeterliliğinin kazanılmasında eşdizimsel yapıların çok önemli bir faktör olduğu gerçeğinin ders kitabı öğretim materyali örneği üzerinden kavratılması ile farklı başlık ve örneklerle dilin bütün öğretim aşamalarında eşdizimlerin öğrenilmesinin gerekli ve vazgeçilemez olduğunun vurgulanması amaçlanmıştır. Bu amaçla da çalışmada lise düzeyinde okutulan 9. ve 10. sınıf Arapça ders ve öğrenci kitabı, 11. ve 12. sınıf Mesleki Arapça ders ve öğrenci kitaplarında eşdizim yapısal olarak incelenmiştir. Eşdizimler fiil + ilgeç, fiil + isim, isim + ilgeç, isim + sıfat, isim + bağlaç+ isim birlikteliği, girişik tamlama gibi farklı yapı örneğinde incelenmiş, kurdukları birliktelik açısından ele alınmıştır.

Çalışmanın Metodu

Çalışmada Anadolu İmam Hatip Liselerinde zorunlu olarak okutulan ders kitapları, eşdizim yapıları açısından içerik olarak, betimsel içerik analizi araştırma yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Betimsel araştırmalarda olay ve durumların detaylı olarak betimlenmesi yapılırken (Başol 2008:10), betimsel içerik analizi ile de çalışma sistematik bir biçimde incelenir (Çalık ve Sözbilir 2014:34). Konu anlatımı ve sözlükte geçen eşdizimler, kurdukları birliktelikler başlığı altında örnekler verilmek şeklinde, diğer başlıklarda ise örneklerin kurdukları birlikteliklerin ifade edilmesi şeklinde incelenmiştir. Bu kapsamda kitap içeriğindeki eşdizim yapıları, “Tema ve Ders Adlarında Geçen Eşdizimler”, “Alıştırma Yönergelerinde Geçen Eşdizimler”, “Konu Anlatımlarında Geçen Eşdizimler”, “Gramer Anlatımında Geçen Eşdizimler”, “Ayet ve Hadis Örneklerinde Geçen Eşdizimler” ve “Sözlükte Geçen Eşdizimler” başlıkları altında farklı kategoriler altında ele alınmıştır. Ayrıca ders kitabındaki ayetler ve meallerin eşdizim yönünden incelenmesinde Diyanet İşleri Başkanlığının Kur’an-ı Kerim internet sitesinden faydalanılmıştır.

1.Tema ve Ders Adlarında Geçen Eşdizimler

Anadolu İmam Hatip Lisesi Arapça 9. sınıf ders ve öğrenci kitabında toplam 6 tema ve 18 ders yer almaktadır. 5. Temanın adında المجتمع الفاضل (Erdemli Toplum) isim+sıfat birlikteliğinde eşdizime yer

verilmiştir. Temaların ders adlarında ise şu eşdizimlere yer verilmiştir. 1. Temada نَعْرِفُ عَلَى مَدْرَسَتِنَا (Okulumuzu Tanıyoruz) fiil+ilgeç, وَقْتُ الدَّرْسِ (Ders Zamanı) isim+isim, 3. temada فِي السُّوقِ الإِلِكْتِرُونِيِّ (Tekno markette) isim+sıfat, 4. temada أُمَارِسُ الرِّيَاضَةَ (Spor Yapıyorum) fiil+isim, 5. temada حُسْنُ الخُلُقِ (Güzel Ahlak) isim+isim, عَصْرُ السَّعَادَةِ (Asr-ı Saadet) isim+isim, الشَّخْصِيَّاتِ المَثَالِيَّةِ (Örnek Şahsiyetler) isim+sıfat, birlikteliğindeki eşdizim ifadeler yer almıştır (Demirci vd. t.y.:7).

Anadolu İmam Hatip Lisesi Arapça 10. sınıf ders ve öğrenci kitabında toplam 6 tema ve 18 ders yer almaktadır. 5. ve 6. tema adlarında الشَّخْصِيَّاتِ المَثَالِيَّةِ (Örnek Şahsiyetler) isim+sıfat ve العلم والتكنولوجيا (Bilim ve Teknoloji) isim+bağlaç+isim eşdizim ifadeler yer verilmiştir. Temaların ders adlarında ise şu eşdizimlere yer verilmiştir. 1. Temada العالم الإسلامي (İslam dünyası) isim+sıfat, البيئة والمناخ (iklim ve çevre) isim+bağlaç+isim, 3. temada الصلوات الخمس (beş vakit namaz) isim+sıfat, الزكاة والصوم (zekat ve oruç) isim+bağlaç+isim, الحج والعمرة (hac ve umre) isim+bağlaç+isim, 4. temada عاداتنا وتقاليدينا (gelenek göreneklerimiz) isim+bağlaç+isim, 6. temada اكتشافات واختراعات (keşifler ve icatlar) isim+bağlaç+isim, eşdizim ifadeler yer almıştır (Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:7).

Anadolu İmam Hatip Lisesi Mesleki Arapça 11 ders kitabında toplam 6 tema ve 24 ders yer almaktadır. 2.,3.,4. ve 6. temaların adlarında القرآن الكريم (Kur'an-Kerim) isim+sıfat, الحديث النبوي (Nebvî Hadis) isim+sıfat, سيرة النبي (Hz. Peygamberin Hayatı) isim+ isim ve الأخلاق الإسلامية (İslam Ahlakı) isim+sıfat eşdizim ifadeler yer verilmiştir. Temaların ders adlarında ise şu eşdizimlere yer verilmiştir. 1. temada الإسلام والإيمان (İslam ve İman) isim+bağlaç+isim, 2. temada مدخل إلى علوم القرآن الكريم (Kur'an İlimlerine Giriş) girişik tamlama ve isim+ilgeç , تاريخ القرآن الكريم (Kur'an Tarihi) girişik tamlama, المكي والمدني (Mekkî ve Medenî) isim+bağlaç+isim, أسباب النزول (Nüzûl Sebepleri) isim+ isim, 3. temada مفاهيم حديثة تتعلق بالسنة (Güzel Ahlaka Çağır) isim+isim ve isim+ilgeç, الجرح والتمتن (Sened ve Metin ile İlgili Hadis Kavramları) isim+bağlaç+isim, isim+sıfat ve isim+ilgeç, التعديل (cerh ve ta'dîl) isim+bağlaç+isim, 4. temada السيرة النبوية (Hz.Peygamberin Hayatı) isim+sıfat, بيعة العقبة (Akabe Biatları) isim+sıfat, الدعوة السرية (Gizli Davet) isim+sıfat, الدعوة الجهرية (Açıktan Davet) isim+sıfat, الدعوة إلى مكارم الأخلاق (Güzel Ahlaka Çağır) isim+isim ve isim+ilgeç, الأخلاق المحمودة (Övülen Ahlak) isim+sıfat, الأخلاق المذمومة (Kınanan Ahlak) isim+sıfat eşdizim ifadeler yer almıştır (Alrhawi, Çelebi, ve Alhourri t.y.:7).

Anadolu İmam Hatip Lisesi Mesleki Arapça 12 ders kitabında toplam 6 tema ve 24 ders yer almaktadır. التوحيد والشرك (Tevhit ve Şirk) isim+bağlaç+isim, قصص القرآن الكريم (Kur'an- Kerim Kıssaları) girişik tamlama ve الأحكام الدينية (Dini Hükümler) isim+sıfat, الحياة الاجتماعية في الإسلام (İslam'da Sosyal Hayat) isim+sıfat ve الحضارة الإسلامية (İslam Medeniyeti) isim+sıfat olmak üzere bütün tema adlarında eşdizim ifadeler yer verilmiştir. Temaların ders adlarında ise şu eşdizimlere yer verilmiştir. 1. Temada مدخل إلى دراسة الإسلام (İslam Akidesine Giriş) girişik tamlama ve isim+ilgeç, 2. temada النبوة والرسالة (Nübüvvet ve Risalet) isim+bağlaç+isim, 3. temada حجة الوداع ووفاء النبي (Veda Hacı ve Hz. Peygamberin Vefatı) isim+ isim, 4. temada الطيبات والخبائث (İyi ve Kötü Şeyler) isim+bağlaç+isim, ألفاظ الإباحة (Mubah Lafızlar) isim+ isim, ألفاظ التحريم (Haram Lafızlar) isim+ isim, ألفاظ الكراهة (Kerih Lafızlar) isim+ isim, مراكز الحضارة الإسلامية (İslam Medeniyeti Merkezleri) girişik tamlama eşdizim ifadeler yer almıştır (Alrhawi, Alsaadi, ve Alchalabi t.y.:7).

2. Alıştırma Yönergelerinde Geçen Eşdizimler

Çalışmanın bu kısmında ders ve öğrenci kitaplarında alıştırma yönergelerinde yer alan eşdizimler incelenecektir.

(Önceki alıştırmadan faydalanarak kendini veya bir arkadaşını tanıtt.) (Demirci vd. t.y.:13) مُسْتَعِينًا ب (faydalanarak) isim+ilgeç;

أَجِبْ عَنِ الْأَسْئَلَةِ الْآتِيَةِ حَسَبَ الْجَوَارِ السَّابِقِ.

(Aşağıdaki soruları bir önceki diyaloga göre cevapla.) (Demirci vd. t.y.:26) أَجِبْ عَنِ (cevapla) fiil+ilgeç, (diyaloga göre) حَسَبَ الْجَوَارِ ilgeç+ isim;

اَكْتُبْ نَصًّا قَصِيرًا عَنِ حُسْنِ الْخُلُقِ.

(Güzel ahlak hakkında kısa bir metin yaz.) (Demirci vd. t.y.:159) حُسْنِ الْخُلُقِ (güzel ahlak) isim+isim;

إِسْأَلْ سُؤَالَ، وَأَجِبْ عَنْهُ مُسْتَعِينًا بِمَا بَيْنَ الْقَوْسَيْنِ كَمَا فِي الْمِثَالِ، ثُمَّ تَخَدَّثْ عَنْهُ مَعَ زَمَلَانِكَ

(Bir soru sor, örnekteki gibi parantezleri kullanarak cevapla ve ardından arkadaşlarıyla bunun hakkında konuş.) (Demirci vd. t.y.:188) تَخَدَّثْ عَنِ (hakkında konuş), تَخَدَّثْ مَعَ (beraber konuş) fiil+ilgeç,

أَنْظُرْ إِلَى الصُّورِ، وَاَكْتُبْ الْأَرْقَامَ تَحْتَ الصُّورَةِ الْمُنَاسِبَةِ لَهَا كَمَا فِي الْمِثَالِ .

(Resimlere bak ve örnekteki gibi resmin altına onlara uygun sayıları yazın.) (Demirci vd. t.y.:41) أَنْظُرْ إِلَى (bak) fiil+ilgeç;

صِلْ بَيْنَ الْمَجْمُوعَتَيْنِ، ثُمَّ اَكْتُبْ الْعِبَارَاتِ تَحْتَ الصُّورَةِ الْمُنَاسِبَةِ كَمَا فِي الْمِثَالِ.

(İki grubu birleştir, örnekteki gibi uygun resmin altına cümleleri yaz.) (Demirci vd. t.y.:71)

صِلْ بَيْنَ

(aralarını birleştir) fiil+ilgeç;

إِبْحَثْ عَنِ بَعْضِ أَسْمَاءِ الدُّرُوسِ الَّتِي تَدْرُسُهَا كَمَا فِي الْمِثَالَيْنِ، ثُمَّ عَرِّفْهَا فِي الْفَرَاعَاتِ أَدْنَاهُ مُسْتَعِينًا بِالنَّمْرِينِ السَّابِقِ

(Gördüğün derslerin bazı isimlerini iki örnekte olduğu gibi araştır.) (Demirci vd. t.y.:47) اِبْحَثْ عَنِ (araştır.) fiil+ilgeç;

اسْتَمِعْ إِلَى الْمَحَادَثَةِ الْهَاتِفِيَّةِ، ثُمَّ اقْرَأْهَا.

(Telefon konuşmasını dinle, sonra oku.) (Demirci vd. t.y.:113) اسْتَمِعْ إِلَى (dinle) fiil+ilgeç; (telefon konuşması) isim+sıfat;

اقْرَأْ نَشِيدَ الْاِسْتِقْلَالِ التُّرْكِيِّ، وَاحْفَظْهُ.

(Türk istiklal marşını oku ve ezberle.) (Demirci vd. t.y.:178) نَشِيدَ الْاِسْتِقْلَالِ التُّرْكِيِّ (Türk istiklal marşı) girişik tamlama;

جَهِّزْ مَعَ اصْنِدِقَانِكَ فُلْمًا وَتَابِقِيًّا بَسِيطًا بِجِهَازِ التَّسْجِيلِ عَنِ شَخْصِيَّاتِ مِثَالِيَّةٍ مُسْتَعِينًا بِالنُّصُوصِ السَّابِقَةِ، ثُمَّ قَرِّمَهَا فِي الصَّفِّ.

(Arkadaşlarıyla, önceki metinleri kullanarak örnek şahsiyetler hakkında kayıt cihazında basit bir belgesel film hazırla ve sonra onun sınıfta sunumunu yap.)(Demirci vd. t.y.:176) فَلَمَّا وَثَّقِيًّا (belgesel film), جهاز التسجيل (örnek şahsiyetler), isim+sıfat, kayıt cihazı) isim+isim;

تبادل الحديث مع زملائك عن مفهوم الإيمان وأزكائه كما في المثال.

(Arkadaşlarıyla inanç kavramı ve temelleri hakkında aşağıdaki örnekte olduğu gibi konuş.)(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:15) تبادل الحديث (konuşmak) fiil+isim;

صنع خطأ تحت فعل الأمر الوارد في الآيات الآتية.

(Aşağıdaki ayetlerde emir fiilin altını çiz.)(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:30) الوارد في (... de gelen) isim +ilgeç;

اختر كلمة مما بين القوسين؛ لتعبر الجملة عن الصورة.

(Resimdeki cümleyi ifade etmek için parantez içerisindeki bir kelimeyi seç.)(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:13) عبر عن (ifade etmek) fiil+ ilgeç;

حول الأفعال الآتية إلى المضارع والأمر ملاحظاً التغيرات عليها، ثم اقرأها.

(Aşağıdaki fiilleri şimdiki ve emir kiplerine çevirerek, onlardaki değişiklikleri not ederek okuyunuz.)(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:19) حول إلى fiil+ ilgeç eşdizime yer verilmiştir.

3.Konu Anlatımlarında Geçen Eşdizimler

Çalışmanın bu kısmında ders ve öğrenci kitaplarının konu anlatımı bölümlerinde yer alan eşdizimler kurdukları birliktelik yönüyle incelenecektir. Anlatımın içerisinde yer alan eşdizimler kurdukları birliktelikler şeklinde sınıflandırılarak buldukları bölümden cümle şeklinde örnekler verilmiştir. Örneklerde tekrarlardan mümkün olduğunca kaçınılmış, fakat aynı cümle başka bir birliktelikte önemli görüldüğünde sadece o birliktelik üzerinde durularak tekrar edilmiştir.

3.1. Fiil + İlgeç birlikteliği

لعب الولد بلعبته

(Çocuk oyuncakı ile oynadı.) (Demirci vd. t.y.:21) لعب ب (oynadı),

أستكن في حي من قريب المدرسة

(Okula yakın bir mahallede oturuyorum.) (Demirci vd. t.y.:25) أستكن في (oturuyorum.),

أنا أدرس في كلية الهندسة

(Mühendislik fakültesinde okuyorum)(Demirci vd. t.y.:39) أدرس في (okuyorum.),

هل الأطفال يعانون من مشكلات؟

(Çocukların sorunları var mı?)(Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:44) يعانون من (sorunla karşılaşılıyor)

الخياة هذِهِ فِي الصَّبْرِ عَلَى النَّاسِ لِيَعْتَادَ الصَّوْمَ اللَّهُ فَرَضَ.

(Oruç, insanların bu hayatta sabra alışmaları için Allah tarafından farz kılınmıştır.)(Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:65) لِيَعْتَادَ عَلَى (alışmaları için),

يَطُوفُ الْحَجَّاجُ حَوْلَ الْكَعْبَةِ

(Hacılar Kabe'yi tavaf ediyor.)(Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:69) يَطُوفُ حَوْلَ (tavaf ediyor.),

عَلَى الْإِنْسَانِ أَنْ يُؤْمِنَ بِأَنَّ اللَّهَ ﷻ يَقْدِرُ الْخَيْرَ فَقَطْ.

يُؤْمِنُ بِ (Bir kişi, Allah'ın yalnızca iyiliği takdir ettiğine inanmalıdır.)(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:12) (inanyor),

مَصْدَرُ عِلْمِ الْعَقِيدَةِ : الْخَبَرُ الصَّادِقُ مِنَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ ، وَالْعَقْلُ السَّلِيمُ الَّذِي يَرشُدُ إِلَى الْإِيمَانِ.

(İman ilminin kaynağı: Kitap ve Sünnetten doğru haberler ve imana hidâyet eden sağlam akıldır.)(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:10) يَرشُدُ إِلَى (yönlendiren),

الرَّسُولُ هُوَ مَنْ أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِ بِشَرَعٍ ، وَأَمْرَهُ بِتَنْبِيْغِهِ .

(Peygamber, Cenab-ı Hakk'ın kendisine vahyettiği ve tebliğ etmesini emrettiği kimsedir.)(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:12) أَوْحَى إِلَى (vahyetti.), أَمْرًا (emretti.), (Haberleri Kuran-ı Kerim'de geçiyor.)(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:30) وَرَدَ فِي (geçiyor.),

قَوِيَتْ جَمَاعَةُ الْمُسْلِمِينَ ، وَزَادَ عَدَدُهُمْ ، فَأَذِنَ اللَّهُ لَهُمْ بِالْقِتَالِ.

(Müslümanlardan oluşan bir grup güçlenip sayıları artınca Allah onlara savaşma izni verdi.)(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:69) أذِنَ لَ (izin verdi.),

الْوَاجِبُ ، وَهُوَ مَا يَثَابُ الْإِنْسَانَ عَلَى فِعْلِهِ ، وَيَعَاقَبُ عَلَى تَرْكِهِ.

(Vâcip, bir kişinin yaptığı için ödüllendirildiği ve yapmadığı için cezalandırıldığı şeydir.)(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:84) يَثَابُ عَلَى (ödüllendiriliyor.), يَعْاقَبُ عَلَى (cezalandırılıyor.) fiil+ilgeç eşdizimlere yer verilmiştir.

3.2. Fiil + İsim birlikteliği

رَجُلٌ الْإِطْفَاءِ الْحَرِيقِ يُطْفِئُ

(İtfaiyeci yangını söndürür.)(Demirci vd. t.y.:83) يُطْفِئُ الْحَرِيقَ (ateş söndürmek),

يُدْرَسُ الْمُدْرَسُ الدَّرْسَ.

(ders vermek), يُدْرَسُ الدَّرْسَ (Öğretmen dersi veriyor.) (Demirci vd. t.y.:83)

يَا أَسْتَاذِي، شَاعِرُنَا عَاكِفٌ بَدَّلَ جُهْدَهُ لِجِفَافِ عَلَى الْأَخْلَاقِ

(Öğretmenim, şairimiz Âkif ahlakı korumak için çaba göstermiştir.) (Demirci vd. t.y.:173) **بَتَلَّ جُهْدَهُ** (çaba göstermek),

عَبْدُ الْقَائِدِ : وَأُرِيدُ أَنْ تَكُونَ شَاشَتُهُ كَبِيرَةً مِنْ أَجْلِ أَنْ أَتَصَفَّحَ الْإِنْتَرْنَتَ وَمَوَاقِعَ التَّوَاصُلِ الْإِجْتِمَاعِيِّ.

(Abdukadir: İnternette ve sosyal medya sitelerinde gezinmek için büyük bir ekrana sahip olmasını istiyorum.)(Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:113) **أَتَصَفَّحَ الْإِنْتَرْنَتَ** (internette gezinmek),

عَنْ طَرِيقِ الْهَوَاتِفِ الذِّكِّيَّةِ يُمَكِّنُنَا أَنْ نُنْشَاهِدَ الْأَفْلَامَ فِي الْيُوتْيُوبِ.

(Akıllı telefonlar aracılığıyla YouTube'da film izleyebiliriz.) (Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:115) **نُشَاهِدُ الْأَفْلَامَ** (film izlemek),

قَدَّمَ الطَّالِبُ عَرْضًا جَيِّدًا عَنِ الْاسْمِ.

(Öğrenci isim hakkında güzel bir sunum yaptı.) (Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:40) **قَدَّمَ عَرْضًا** (sunum yapmak),

لَقَدْ بَعَثَ الرَّسُولَ بِرِسَالَةِ الرَّحْمَةِ لِلْعَالَمِينَ وَظَهَرَ ذَلِكَ فِي سِيرَتِهِ قَبْلَ الْهَجْرَةِ وَبَعْدَهَا وَحِينَ هَاجَرَ الرَّسُولَ ﷺ إِلَى الْمَدِينَةِ كَانَ أَوَّلَ أَعْمَالِهِ بِنَاءَ الْمَسْجِدِ الَّذِي تَقَامُ فِيهِ الصَّلَاةُ.

(Peygamber, alemlere bir rahmet mesajı gönderdi ve bu, Hicret'ten önce ve sonra hayatında yer aldı, Resûlullah (s.a.v.) Medine'ye hicret ettiğinde ilk işi, içinde namaz kılınan mescidi inşa etmek oldu.)(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:60) **تَقَامُ الصَّلَاةُ** (namaz kılmak), fiil + İsim birlikteliğine yer verilmiştir.

3.3. İsim + İlgeç birlikteliği

الْبَيْتُ بَعِيدٌ عَنِ الْمَدْرَسَةِ

(Ev okuldan uzaktır.) (Demirci vd. t.y.:16) **بَعِيدٌ عَنِ** (... den uzak),

الْقَطُّ قَرِيبٌ مِنَ الْكَلْبِ

(Köpek kediye yakındır.) (Demirci vd. t.y.:16) **قَرِيبٌ مِنَ** (... den yakın),

هُوَ قَائِمٌ مِنَ الْمَسْرُوحِ

(O tiyatrodan geliyor.) (Demirci vd. t.y.:134) **قَائِمٌ مِنَ** (... den geliyor),

أَنْتَ ذَاهِبٌ إِلَى الْمَدْرَسَةِ

(Okula gidiyorsun.) (Demirci vd. t.y.:134) **ذَاهِبٌ إِلَى** (... e gidiyor),

مَا هِيَ الْعَلَاقَةُ بَيْنَ الْمَعْلَمِ وَالطَّالِبِ؟

(Öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişki nedir?)(Demirci vd. t.y.:162) **الْعَلَاقَةُ بَيْنَ** (arasındaki ilişki),

إِنَّهُ إِنْسَانٌ مُمَيَّرٌ بِالصِّدْقِ

(Dürüstlüğü ile seçkin bir kişidir.) (Demirci vd. t.y.:170) **مُمَيَّرٌ بِ** (...ile seçkin),

هو مشهور بخَبه لأوربنا

(O, Avrupa sevgisiyle ünlüdür.)(Demirci vd. t.y.:174) مَشْهُورٌ بـ (...ile ünlü),

هناك البرامج المفيدة في الدراسة أيضًا كالفواميس، والتفسير، والقرآن الكريم، إضافة إلى أنّ الهواتف الحديثة لها شاشة كبيرة، وقد أصبحت مُنتشرة في كلّ الأماكن في الآونة الأخيرة.

(Modern telefonların geniş bir ekrana sahip olmasının yanı sıra sözlük, tefsir, Kur'an-ı Kerim gibi ders çalışmak için faydalı programlar da var ve son zamanlarda her yerde yaygınlaştılar.) (Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:113) إضافة إلى (...e ilâveten, yanı sıra), مُنتشرة في (... yaygınlaşmak),

ما المقصود بعلم القرآن؟ العلوم المتصلة بالقرآن.

(Kur'an ilimleri ile ne kastedilmektedir? Kuran ile ilgili ilimler.)(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:42) المقصود بـ (... ile kastedilen),

ميكائيل ﷺ المسؤول عن إنزال المطر وإنبات النبات.

(Mikâil (A.S.) yağmur yağdırmaktan ve bitki bitirmekten sorumludur.)(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:30) Mikâil (A.S.) yağmur yağdırmaktan ve bitki bitirmekten sorumludur. isim + ilgeç birlikteliğine yer verilmiştir.

3.4. İsim + İsim birlikteliği

لماذا تلعب كرة السلة؟

(Neden basketbol oynuyorsun?) (Demirci vd. t.y.:77) كرة السلة (basketbol),

هي قريبة من موقف الحافلة

(Otobüs durağına yakındır.) (Demirci vd. t.y.:102) مَوْقِف الحافلة (otobüs durağı),

شهد حَرْب الاستقلال

(İstiklâl Savaşı'nda şehit oldu.) (Demirci vd. t.y.:179) حَرْب الاستقلال (İstiklâl Savaşı),

تَشْتَهَر فرنسا بْبُرج إيفل

(Fransa Eysel Kulesi ile ünlüdür)(Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:12) بُرْج إيفل (Eysel Kulesi),

اليوم سنَتَحَدَّث حول سيرة الرسول

(Bugün Resulullah 'ın (SAV) hayatından bahsedeceğiz.) (Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:95) سيرة الرسول (Resulullah 'ın (SAV) sîreti),

علم أسباب النزول يختص بما ينزل على سبب

(Nüzûlü sebep ilmi, bir sebep üzerine inen şeyle ilgilenir.)(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:56) أسباب النزول (Nüzûlü sebepleri),

علم الحديث هو العلم الذي يدرس ما يتعلق بحديث رسول الله ﷺ

(Hadis ilmi, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hadisleriyle ilgili olanları inceleyen bilimdir.)(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:66) علم الحديث (Hadis ilmi), رسول الله (Resûlullah),

بعد صلح الحديبية بدأ اليهود في خيبر بالخيانة.

(Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Hayber'deki Yahudiler ihanet etmeye başladılar.)(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:72) صلح الحديبية (Hudeybiye Antlaşması),

بعد فتح مكة دخل الناس في دين الله أفواجا ، وفي السنة التاسعة للهجرة كان عام الوفود.

(Mekke'nin fethinden sonra insanlar akın akın Allah'ın dinine girmişler ve hicretin dokuzuncu yılında heyetler yılı olmuştur.)(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:76) فتح مكة (Mekke'nin fethi), دين الله (Allah'ın dini), عام الوفود (heyetler yılı), isim+isim birlikteliğine yer verilmiştir.

3.5. İsim + Sıfat birlikteliği

وُلِدَ فِي الْمَدِينَةِ الْمُنَوَّرَةِ فِيهَا وَتُوفِّي

(Medine-i Münevvere'de doğup orada vefat etmiştir.)(Demirci vd. t.y.:171) المدينة المنورة (Medine-i Münevvere),

وُلِدَ فِي مَكَّةَ الْمُكْرَمَةَ وَنَشَأَ فِيهَا

(Mekke-i Mükerreme'de doğup büyümüştür.)(Demirci vd. t.y.:171) مَكَّةَ الْمُكْرَمَةَ (Mekke-i Mükerreme),

يُنَظِّمُ الطُّلَّابَ مُسَابَقَاتٍ رِيَاضِيَّةَ

(Öğrenciler spor müsabakaları düzenliyor.)(Demirci vd. t.y.:207) مُسَابَقَاتٍ رِيَاضِيَّةَ (spor müsabakaları),

الدول التي توجد فيها مصانع كثيرة هي دول صناعية . الدول التي لا توجد فيها مصانع كثيرة هي دول نامية .

(Fabrikaların çok olduğu ülkeler sanayi ülkeleridir. Çok fabrikası olmayan ülkeler gelişmekte olan ülkelerdir.)(Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:15) دول صناعية (sanayi ülkeleri), دول نامية (gelişmekte olan ülkeler),

الخرائق والبراكين من الكوارث الطبيعية

(Yangınlar ve yanardağlar doğal afetlerdir.)(Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:30) الكوارث الطبيعية (doğal afetler),

يَجِبُ عَلَيْكَ أَنْ تَشْتَرِيَ هَاتِفًا ذَكِيًّا.

(Bir akıllı telefon satın almalısınız.)(Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:113) هَاتِفًا ذَكِيًّا (akıllı telefon),

إن الإيمان ليس إقرار الإنسان بأركان الإيمان فقط ، بل لا بد من الطاعة ، والعمل الصالح.

İman sadece insanın imanın esaslarını kabul etmesi değil, itaat ve salih amellerdir.)(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:17) العمل الصالح (Sâlih amel),

مصدر علم العقيدة : الخبر الصادق من الكتاب والسنة ، والعقل السليم الذي يرشد إلى الإيمان.

(İman ilminin kaynağı: Kitap ve Sünnetten gelen doğru haberler ve imana hidâyet eden akli selimdir.)(Alrhawî, Alsaadi, vd. t.y.:10) العقل السليم (aklı selim)

الحضارة الإسلامية هي نتاج الشعوب المسلمة عبر التاريخ ، انبثقت من عقيدة الإسلام وقيمه بما يشمل الثقافة الإسلامية وأثارها في الاقتصاد والعمران.

(İslam medeniyeti, İslam kültürü ve bunun ekonomi ve şehirleşme üzerindeki etkileri de dahil olmak üzere İslam'ın inanç ve değerinden kaynaklanan tarih boyunca Müslüman halkların ürünüdür.)(Alrhawî, Alsaadi, vd. t.y.:13) الحضارة الإسلامية (İslam medeniyeti), الثقافة الإسلامية (İslam kültürü), isim+sıfat birlikteliğine yer verilmiştir.

3.6. İsim + Bağlaç+ İsim birlikteliği

من عاداتنا وتقاليدنا، الإحتفال بعيد الفطر وعيد الأضحى.

(Gelenek ve göreneklerimizden yola çıkarak Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı'nı kutluyoruz.)(Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:86) (gelenek ve göreneklerimiz), عاداتنا وتقاليدنا

مصدر علم العقيدة : الخبر الصادق من الكتاب والسنة ، والعقل السليم الذي يرشد إلى الإيمان.

(İman ilminin kaynağı: Kitap ve Sünnetten gelen doğru haberler ve imana hidâyet eden sağlam akıldır.)(Alrhawî, Alsaadi, vd. t.y.:10) الكتاب والسنة (Kuran ve Sünnet),

وقد بين الإسلام أحكام الحلال والحرام على نحو مباشر في كثير من الأحيان.

(İslam, birçok durumda helal ve haram hükümlerini doğrudan doğruya ortaya koymuştur.)(Alrhawî, Alsaadi, vd. t.y.:86) (helal ve haram), الحلال والحرام isim + bağlaç+ isim birlikteliğine yer verilmiştir.

3.7. Girişik Tamlama birlikteliği

عبد القادر : وأريد أن تكون شاشته كبيرة من أجل أن أتصفح الإنترنت ومواقع التواصل الإجتماعي.

(Abdukadir: İnternette ve sosyal medya sitelerinde gezinmek için büyük bir ekrana sahip olmasını istiyorum.)(Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:113) (sosyal medya siteleri) مواقع التواصل الإجتماعي girişik tamlama birlikteliğine yer verilmiştir.

4.Gramer Anlatımında Geçen Eşdizimler

Çalışmanın bu kısmında Anadolu İmam Hatip Liselerinde okutulan mesleki Arapça kitaplarında gramer anlatım bölümünde yer verilen eşdizim ifadeler ele alınmış gramer anlatımı ve ilgili verilen örnek cümlelerdeki eşdizim yapıları incelenmiştir. Çalışmada tekrarlanan eşdizimlere yer verilmemiştir. Örneğin gramer kurallarında sıkça tekrarlanan دل على vb. eşdizimler sadece bir kez örnek olarak verilmiştir.

الفعل : ما دل على معنى مقترن بزمن

Fiilin tanımının yapıldığı gramer kuralında دل على (göstermek, işaret etmek) fili+ ilgeç ve مقترب (bitişik) isim+ ilgeç birlikteliğindeki eşdizime;

الفعل الماضي : ما دل على معنى في الزمن الماضي

mazi fiilin tanımında terim anlam الماضي الفعل isim+sıfat, fiilin geçmiş zamanı gösterdiği kuralda الزمن الماضي (geçmiş zaman) isim+ sıfat birlikteliğindeki eşdizime;

المضارع : ما دل على معنى في الزمن الحاضر أو المستقبل

muzari fiilin şimdiki yahut gelecek zamana delâlet ettiği tanımında الزمن الحاضر (şimdiki zaman) isim+sıfat birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:13)

الفعل الماضي هو الذي يخبر عن أمر حصل في الزمن الماضي

Fiilin geçmiş zamandan haber verdiğinin ifade edildiği bu kuralda أخبر عن (bir şeyden haber vermek) fili+ ilgeç birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:19)

احذر الوقوع في الأفعال المحرمة ؛ كي تسلم يوم القيامة

(Kıyâmet gününde güvende olmak için yasaklanmış fillere düşmekten sakın.)Emir fiilinin anlatıldığı gramer yapısına örnek olarak getirilen bu cümlede الوقوع في (düşmek) isim+ ilgeç ve يوم القيامة (Kıyâmet günü) isim+ isim birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:30)

يقصد بعلوم القرآن الآن الدلالة على علم خاص .

(Kuran ilimlerinden kastedilen artık özel bir ilimdir.) İsmi ve özelliklerinin anlatıldığı gramer yapısına örnek olarak getirilen bu cümlede قصد ب (kasdetmek) fili+ ilgeç, علوم القرآن (Kuran ilimleri) isim+ isim ve الدلالة على (delâlet etme) isim+ ilgeç birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:38)

أمر الله له النبي ﷺ بالجهر بالدعوة

(Allah Hz. Peygambere hicret ve daveti emretti) örnek cümlesinde أمر ب (emretti) fiil+ilgeç birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:100)

الفعل الناقص يدخل على جملة اسمية

Nâkıs fiil isim cümlesinin önüne (başına)gelir. Gramer kuralında دخل على (dilbilgisel olarak önüne, başına gelmek), fiil+ ilgeç ve الفعل الناقص (Nâkıs fiil), جملة اسمية (isim cümlesi) sıfat+ isim eşdizimlerine yer verilmiştir.(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:114)

الفعل الناقص : ما لا يتم المعنى به وحده ، بل يحتاج إلى اسم مرفوع وخبر منصوب .

(Nâkıs fiil: Tek başına anlamı tamamlanmayan, merfu bir isme ve mansub bir habere ihtiyaç duyan fiildir.)Kuralda احتاج إلى (ihtiyacı olmak) fiil+ilgeç birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:120)

المثال : هو المبدوء بحرف علة.

Misâl fiilin illet harfi ile başlayan fiil olduğu kuralında المبدوء ب (başlamaktadır.) isim+ilgeç birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:24)

Lefif fiilin çeşitlerinin anlatıldığı kuralda اللفيف المفروق (Lefif- Mefrûk) ve اللفيف المقرون (Lefif- Makrûn) gramer terimleri isim+ sıfat birlikteliği şeklinde eşdizim olarak yer verilmiştir.(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:30)

أحسنتم يا عبد الرحمن . لقد أرسل ربنا ﷺ نوحا إلى قومه ، فلاقى منهم أذى كثيرا فصبر ، وحاول أن يهديهم بكل وسيلة ، ولما ينس منهم دعا ربه

(Aferin Abdurrahman. Rabbimiz efendimiz Nuh'u kavmine gönderdi ve onlardan çok eziyet gördü, bu yüzden sabretti ve her vesileyle onları hidayete götürmeye çalıştı. Ve onlardan ümidini kestiği zaman Rabbine dua etti.) sülâsi mezîd fiilin kuralına örnek verilen bu cümlede عبد الرحمن (Abdurrahman) isim+isim, أرسل إلى (gönderdi) fiil+ilgeç ve ينس من (ümit kesmek) fiil+ilgeç birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:44)

İsmu'l- fâil ve İsmu'l- mefulün verildiği kurallarda اسم المفعول ve اسم الفاعل isim+isim eşdizimi, يشق اسم الفاعل من الفعل الثلاثي المجرد على وزن فاعل.

(İsmu'l- fâil sülâsi mücerred fiilden fâil vezninde türetilir.) İsmu'l- fâilin tanımı verilen bu cümlede يشق من (türetilir) fiil+ilgeç eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:77)

أحل الله الطيبات من المشروبات والمأكولات

(Allah temiz yiyecek ve içecekleri helal kıldı.) İsmu'l-mefulün anlatıldığı kuralın örneği bu cümlede المشروبات والمأكولات (yiyecek ve içecekler) isim+bağlaç+isim eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:98)

Mezîd fiillerde ismu'l-mefulün anlatıldığı kuralın örneklerinde الحديث متفق عليه (Hadis müttefekun aleyhtir.), النفط مستخرج من باطن الأرض (Petrol yerin derinliklerinden çıkartılır.) متفق عليه (müttefekun aleyh) isim+ilgeç, مستخرج من (çıkartılır) isim+ilgeç ve باطن الأرض (yerin derinlikleri) isim+ isim eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:104)

إن أهل الإسلام أصحاب حضارة حقيقية قائمة على التوحيد والعدل ، وكان للمسجد مكانة مهمة في هذه الحضارة

(İslam ehli, tevhid ve adalete dayalı gerçek bir medeniyetin sahipleridir ve bu medeniyette caminin önemli bir yeri vardır.) Merfû isimlerin anlatıldığı kuralın örneği bu cümlede أهل الإسلام (İslam ehli) isim+isim, قائمة على (... e dayalı) isim+ilgeç, التوحيد والعدل (tevhid ve adalet) isim+bağlaç+isim eşdizimlerine yer verilmiştir.(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:135)

أصدر رسول الله ﷺ دستور المدينة ، وكان تأسيس المسجد النبوي إيذانا بتحويلها إلى مدينة إسلامية ، ومنذ ذلك الحين أصبح بناء المسجد أصلا في إقامة المدن الإسلامية

Mecrûr isimlerin anlatıldığı kuralın yukarıdaki örneği (Allah Resulü (SAV), Medine Anayasası'nı yayınladı ve Mescid-i Nebevî'nin kurulması, Medine'nin bir İslam şehrine dönüşmesinin ilanı idi. O zamandan beri cami inşaatı öncelikle İslam şehirlerinin kurulmasında bir asıl haline geldi.) cümlesinde

المدن الإسلامية (Medine Anayasası) isim+isim, المسجد النبوي (Mescid-i Nebevî) isim+sıfat ve والمدن الإسلامية (İslam şehirleri) isim+sıfat eşdizimlerine yer verilmiştir.(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:147)

5.Ayet ve Hadis Örneklerinde Geçen Eşdizimler

Çalışmanın bu kısmında Anadolu İmam Hatip Lisesi Arapça 9. ve 10. sınıf ders ve öğrenci kitabı ile 11. ve 12. sınıf Mesleki Arapça ders kitaplarının içeriklerinde yer alan âyet ve hadis örneklerinde geçen eşdizimler incelenecektir.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

Ey insanlar! Şüphesiz sizi bir erkek ile bir dişi den yarattık, tanışmanız diye sizi kavim ve kabilelere ayırdık, Allah katında en değerli olanınız O'na itaatsizlikten en fazla sakınmanızdır. Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir, her şeyden haberdardır. (Hucurât 13)

Ayette ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ (erkek ve dişi) isim+bağlaç+isim ve عِنْدَ اللَّهِ (Allah katında) ilgeç+isim birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir. (Demirci vd. t.y.:17)

وَالَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ

“Ve yalnız rabbine yönel. (İnşirâh 8)

Ayette رَغِبَ إِلَىٰ (yönelmek) fiil+ilgeç birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Demirci vd. t.y.:208)

وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اللَّعْنَةِ مَعْرُضُونَ

Anlamsız, yararsız söz ve davranışlardan uzak dururlar; (Mü'minûn 3)

Ayette مَعْرُضُونَ (uzak dururlar) isim+ilgeç birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Demirci vd. t.y.:208)

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

İnsanların kendi elleriyle yapıp ettikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu; böylece Allah - dönüş yapınlar diye- işlediklerinin bir kısmını onlara -tattırıyor. (Rûm 41)

Ayette الْبَرِّ وَالْبَحْرِ (kara ve deniz) isim+bağlaç+isim, birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:30)

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَتُؤْمَرُوا بِاللَّهِ قَانِتِينَ

Namazları ve orta namazı devam ettirin, huşû içinde Allah'ın huzurunda durun. (Bakara Sûresi 238)

Ayette حَافِظُوا عَلَى (devam ettirin) fiil+ilgeç birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:60)

وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَت إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَنْبَغِيَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ فَإِنَّ فَاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

“Eğer müminlerden iki grup birbiriyle kavgaya tutuşursa hemen aralarını düzeltin; ikisinden biri diğerinin hakkına tecavüz etmiş olursa -Allah’ın emrine geri dönünceye kadar- haksızlığa sapanlara karşı savaşın; dönerlerse aralarındaki anlaşmazlığı adalette çözüme bağlayın ve herkese hakkını verin. Allah hakkı yerine getirenleri sever.” (Hucurât 9)

Ayette فَاصْلِحُوا بَيْنَهُمَا (aralarını düzeltin) fiil+ilgeç, ve بَعَثَ عَلَى (saldırmak, tecavüz etmek) fiil+ilgeç, إِلَى (dönmek) fiil+ilgeç ve أَمْرُ اللَّهِ (Allah’ın emri) isim+isim birlikteliğindeki eşdizimlere yer verilmiştir.(Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:88)

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“De ki: “Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.” (Âl-i İmrân 31)

Ayette يَغْفِرْ لَكُمْ (sizleri bağışlasın) fiil+ilgeç birlikteliğindeki eşdizimlere yer verilmiştir.(Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:94)

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ صَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ

Allah’ın nasıl bir misal getirdiğini görmedin mi? Güzel sözü, kökü sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti. (İbrâhîm Sûresi 24)

Ayette صَرَبَ مَثَلًا (misal getirdi.) fiil+isim, birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:11)

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

Dinde zorlama yoktur. Doğru eğriden açıkça ayrılmıştır. Artık kim sahte tanrıları reddeder de Allah’a inanırsa kopmayan sağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah her şeyi işitir ve bilir. (Bakara 256)

Ayette اسْتَمْسَكَ بِ (yapışmak) fiil+ilgeç, ve الْعُرْوَةِ الْوُثْقَى (sağlam bir kulp) eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:14)

إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

Bizi dosdoğru yola ilet; (Fâtiha 6)

Ayette الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ (dosdoğru yol) isim+sıfat birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:47)

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

Evlerinizde oturun ve daha önce Câhiliye döneminde olduğu gibi açılıp saçılmayın, namazı güzelce kılın, zekâtı verin, Allah’a ve resulüne itaat edin. Ey peygamber ailesi! Allah sizi sadece günah kirlerinden arındırmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor. (Ahzâb 33)

Ayette وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ (Allah'a ve resulüne itaat edin) fiil+isim ve آتُوا زَكَاةَ (zekâtı verin) fiil+isim, وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ (Allah'a ve resulüne itaat edin) fiil+isim ve عَنْ يَدَيْهِ يُدْخِلُكُمْ فِيهَا (arındırmak) fiil+ilgeç ve أَهْلَ الْبَيْتِ (ehli beyt) isim+isim birlikteliğindeki eşdizimlere yer verilmiştir.(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:58)

وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّالِمِينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا

Erkek olsun, kadın olsun, Allah hakkında kötü zan besleyen münafıkları ve müşrikleri de cezalandırsın. Kötülük ve belâ çemberi asıl onların boyunlarına geçmiştir. Allah onlara gazap etmiş, kendilerini lânetlemiş ve onlar için cehennemi hazırlamıştır. Orası ne kötü bir varış yeridir! (Fetih 6)

Ayette الظَّالِمِينَ (zan besleyenler) isim+ilgeç, ظَنَّ السَّوْءِ (kötü zan) isim+ isim, دَائِرَةُ السَّوْءِ (belâ çemberi) isim+ isim ve غَضِبَ عَلَى (gazap etmiş) fiil+ilgeç ve أَعَدَّ لَ (hazırlamış) fiil+ilgeç birlikteliğindeki eşdizimlere yer verilmiştir.(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:58)

فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَى

Sen onların söylediklerine sabret. Güneşin doğmasından önce de batmasından önce de rabbini övgüyle tesbih et; yine gecenin bazı vakitlerinde ve gündüzün iki ucunda da tesbih et ki hoşnutluğa erişesin. (Tâhâ 130)

Ayette فَاصْبِرْ عَلَى (sabret) fiil+ilgeç, سَبِّحْ بِحَمْدِ (tesbih et) fiil+ilgeç, طُلُوعِ الشَّمْسِ (güneşin doğması) isim+ isim ve آنَاءِ اللَّيْلِ (gecenin vakitleri) isim+isim ve أَطْرَافَ النَّهَارِ (gündüzün iki ucu) isim+isim birlikteliğindeki eşdizimlere yer verilmiştir.(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:59)

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

Ben cinleri ve insanları, başka değil, sırf bana kulluk etsinler diye yarattım. (Zâriyât 56)

Ayette الْجِنَّ وَالْإِنْسَ (cinler ve insanlar) isim+bağlaç+isim birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:124)

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ

İnsanın başına bir sıkıntı geldi mi rabbine yönelip O'na yalvarır; sonra rabbi ona katından bir nimet verince, daha önce yalvardığını unutarak yolundan saptırmak için Allah'a eşler koşmaya kalkar. De ki ona: “İnkârcı tutumunla biraz eğlenedur bakalım! Gerçek şu ki sen ateşi boylayacaklardan birisin! (Zümer 8)

Ayette مُنِيبًا إِلَيْهِ (O'na yönelip) isim+ilgeç, يَدْعُو إِلَيْهِ (O'na yalvarır) fiil+ilgeç, يُضِلَّ عَنْ (saptırmak) fiil+ilgeç, تَمَتَّعَ بِ (faydalan) fiil+ilgeç أَصْحَابِ النَّارِ (cehennem ehli) isim+isim birlikteliğindeki eşdizimlere yer verilmiştir.(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:12)

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

Muhammed sizin adamlarınızdan hiçbirinin babası değildir, fakat o Allah'ın elçisidir ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi bilmektedir. (Ahzâb 40)

Ayette خَاتَمَ النَّبِيِّنَ (peygamberlerin sonuncu) (isim+isim) birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:22,23)

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ.

O peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık. (253)

Ayette فَضَّلْنَا عَلَيَّ (üstün kılmak) fiil+ilgeç, birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.

خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾

Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir, gözlerinde de kalın bir perde bulunmaktadır ve onlar için büyük bir azap vardır. (Bakara 7)

Ayette خَتَمَ عَلَيَّ (mühürlemek) fiil+ilgeç, birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:38)

«المؤمن القوي خير وأحب إلى الله من المؤمن الضعيف»

“Kuvvetli mü’min, Allah’a zayıf mü’minden daha hayırlı ve daha sevimlidir.” (Müslim, Kader 4)

Hadiste أحب إلى الله (Allah’a daha sevimlidir.) fiil+ilgeç birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Demirci vd. t.y.:147)

« نعمتان مغبون فيهما كثير من الناس : الصحة والفراغ »

“İnsanlardan çoğunun aldandıkları iki nimet vardır: Sağlık ve boş vakit.” (Buhari, Kitâbu'l-Rekâik, 1)

Hadiste الصحة والفراغ (sağlık ve boş vakit.) isim+bağlaç+ isim birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Demirci vd. t.y.:198)

«فَنظِّفُوا أَفْيَتَكُمْ، وَلَا تَتَّبِعُوا بِالْيَهُودِ، تَجْمَعُ الْأَكْبَاءُ فِي دُورِهِمْ»

“Avlularınızı temizleyiniz, çöplerini evlerinde biriktiren Yahûdilere benzemeyiniz.” (Tirmizi)

Hadiste لا تَتَّبِعُوا ب (benzemeyiniz.) fiil+ilgeç birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Alhuseyin ve Alkhalaf t.y.:30)

«أخبرني عن الإيمان ، فقال : « أن تؤمن بالله وملائكته وكتبه ورسله واليوم الآخر ، وتؤمن بالقدر خيره وشره »

Bana İmandan haber ver dedim, şöyle dedi: “İman Allah’a, meleklerine, kitaplarına, rasüllerine, ahiret gününe ve hayrı ve şerri ile kadere iman etmendir.”

Hadiste (iman etmek) fiil+ilgeç birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:13)

«الإسلام أن تشهد أن لا إله إلا الله ، وأن محمدا رسول الله ، وتقيم الصلاة ، وتؤتي الزكاة ، وتصوم رمضان ، وتحج البيت إن استطعت إليه سبيلا.

“İslam, Allah’tan başka ilah olmadığına ve Hz. Muhammed’in Onun elçisi olduğuna şahitlik etmen, namazı kılman, zekâtı vermen, Ramazan orucunu tutman, ona gitmeye gücün yeterse beyti haccetmendir.

Hadiste تصوم رمضان (Ramazan orucunu tutman), توتي الزكاة (zekatı vermen), تقيم الصلاة (namazı kılman.) (fiil+isim birlikteliğindeki eşdizimlere yer verilmiştir.(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:13)

« الطهور شرط الإيمان »

“Temizlik imanın yarısıdır. (Müslim)

Hadiste شرط الإيمان (imanın yarısı) isim+isim birlikteliğindeki eşdizime yer verilmiştir.(Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:74)

6. Sözlükte Geçen Eşdizimler

Çalışmanın bu kısmında Anadolu İmam Hatip Lisesi Arapça 9. ve 10. sınıf ders ve öğrenci kitabı ile 11. ve 12. sınıf Mesleki Arapça ders kitaplarının sözlük bölümünde yer alan eşdizimler kurdukları birliktelik yönüyle incelenecektir.

Anadolu İmam Hatip Lisesi Arapça 9. sınıf ders ve öğrenci kitabının sözlük bölümünde

حَصَلَ عَلَى كَأْسٍ (kupa kazandı), (.... caydı) تَرَاجَعَ عَنْ (Diyalog kimler arasında geçiyor?), بَيْنَ مَنْ يَدُورُ الْحَوَارِ (يَشْتَأِقُ إِلَى ...y1 özlüyor), (... hiss ediyor), يُشِيرُ إِلَى (...e/a-ışaret ediyor), يَهْتَمُّ بَ (önem veriyor) fiil + ilgeç birlikteliği;

جِهَازِ الْإِسْقَاطِ, (dünya çapında) أُنْحَاءِ الْعَالَمِ, (fotoğraf makinesi) آلَةُ التَّصْوِيرِ, (en güzel örnek) أَحْسَنُ فُتْوَةٍ (yansıtıcı), حُسْنُ الْجَوَارِ (iyi komşuluk), حُسْنُ الْمَعَامَلَةِ, (darul aceze) دَارُ الْعَجْزَةِ, (bisiklete ركوب الدراجة), (Allah rızası) رِضَا اللَّهِ, (İtfaiye eri) رَجُلُ الْإِطْفَاءِ, (kravat) رِبْطَةُ عُنُقٍ, (daireyi görmek) كُرَّةِ الطَّوَلَةِ, (basketbol) كُرَّةِ السَّلَّةِ, (tiyatro gösterisi) عَرْضُ الْمَسْرُحِيَّاتِ, (teknomarket) سَوْقِ الْكَيْتْرُونِي, (masa tenisi) مَكَارِمِ, (film izlemek) مُشَاهَدَةِ الْأَفْلَامِ, (klavye) لَوْحَةُ الْمَفَاتِيحِ, (hentbol) كُرَّةِ الْبِيدِ, (futbol) كُرَّةِ الْقَدَمِ, (güzel ahlak) الْإِحْلَاقِ (güzel ahlak) الْإِحْلَاقِ, (otobüs durağı) مَوْقِفِ الْحَافِلَاتِ, isim+ isim birlikteliği;

(olumsuz davranış) تَصَرُّفٌ سَلْبِيٌّ, (voleybol) الْكُرَّةِ الطَّائِرَةِ, (tarihi yerler) الْأَمَاكِنِ الْأَثَرِيَّةِ, (güzel örnek) أَسْوَةٌ حَسَنَةٌ, (masa üstü bilgisayar) حَاسُوبٌ مَكْتَبِيٌّ, (laptop) حَاسُوبٌ مَحْمُولٌ, (yüksek kaliteli) جُودَةٌ عَالِيَةٌ, (akıllı tv) تَلْفِزْيُونٌ ذَكِيٌّ, (renkli yazıcı) طَابِعَةٌ مَلْوَنَةٌ, (karşı daire) شَقَّةٌ مُقَابِلَةٌ, (flash bellek) ذَاكِرَةٌ فَلَاشٌ, (cep telefonu) هَاتِفٌ جَوَالٌ, (örnek şahsiyetler) شَخْصِيَّاتٌ مِثَالِيَّةٌ, (ilkokul) مَدْرَسَةٌ اِبْتِدَائِيَّةٌ, (erdemli toplum) مُجْتَمَعٌ فَاضِلٌ, (ilk yardım) الْإِسْعَافَاتِ الْأَوَّلِيَّةِ, (kızılay) الْهَلَالِ الْأَحْمَرِ, isim+ sıfat birlikteliği;

(ile) ... مُمْتَبِزٌ بَ (...den uzak), بَعِيدٌ عَنِ (...e yakın) / قَرِيبٌ مِنْ (...den gelen), قَادِمٌ مِنْ (...e gidiyor) ذَاهِبٌ إِلَى (öne çıkan), مُغِيدٌ لَ (...e faydalı) isim+ ilgeç birlikteliği;

بِجَانِبِ (yanında) ilgeç + isim birlikteliği;

شَقَّةٌ لِلْإِجَارِ (kiralık daire) isim+ ilgeç+ isim birlikteliği;

بِحَاجَةِ إِلَى (.....e ihtiyacı olmak) ilgeç+ isim+ ilgeç birlikteliği;

نُحْفَةٌ مِعْمَارِيَّةٌ (mimarlık harikası, mimari eser), عَمُودٌ فُفْرِي (omurilik), هَاتِفٌ مَحْمُول (cep telefonu) isim+ sıfat birlikteliği;

على الأقل (en az), لا بأس (zararı yok, fena değil) ilgeç+isim birlikteliği şeklindeki eşdizimlere yer verilmiştir. (Alrhawi, Çelebi, vd. t.y.:161-68)

Anadolu İmam Hatip Lisesi Arapça 12. sınıf Mesleki Arapça kitabının sözlük bölümünde اسْتَهَانَ ب (horlamak, aşağılamak, küçümsemek), حَثَّ عَلَى (teşvik etmek, kıskırtmak), تَوَاصَلَ مَعَ (iletişim kurmak), لا تَقْتَصِرْ عَلَى (... ile sınırlı değildir), يَخْتَصُّ ب (kendine has ediyor) fiil + ilgeç birlikteliği;

أهل الحي (mahalleli, mahalle halkı), ذوي القربى (yakın akraba) isim+ isim birlikteliği;

طائرة ورقية (uçurtma), طبع سيئ (kötü huy, kötü tabiat), عادة قبيحة (kötü alışkanlık) isim+ sıfat birlikteliği;

على غرار (... gibi, benzer, o tarzda), على شاكلة (tarzında, şeklinde, gibi, ...gibi) ilgeç+isim birlikteliği şeklindeki eşdizimlere yer verilmiştir. (Alrhawi, Alsaadi, vd. t.y.:152-63)

Sonuç

Eşdizim yapılarının dil öğretimindeki önemi büyüktür. Yapılan çalışmada Anadolu İmam Hatip Liselerinde zorunlu olarak okutulan ders kitapları, eşdizim yapılarının öğretimi açısından kitap içeriği incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Kitap içeriğinde tema ve ders adlarında, alıştırma, konu ve gramer anlatımında dersin işlenişindeki ayet ve hadis örneklerinde farklı yapıda çok sayıda eşdizimler yer almaktadır.

İçerikte yer verilen eşdizimlere sözlük kısmında verilen örneklerde yapının bozulmadığı görülmektedir. Bununla da eşdizimlerin anlamları ve kurdukları birliktelik konusunda farkındalık oluşturulmasının hedeflendiği değerlendirilmektedir.

İçerikte fiil + ilgeç, fiil + isim, isim + ilgeç, isim + sıfat, isim + bağlaç+ isim birlikteliği, girişik tamlama gibi farklı yapılara yer verilmiştir.

Kitapta eşdizim yapıları farklı ünite ve sınıflarda tekrar edilerek öğrenilmeleri pekiştirilmektedir.

Yapıların öğretimi sürekli olarak dil becerilerinin kazandırılma ile ilişkilendirilmiş bu amaçla da başta fiiller olmak üzere aynı sözcüğün kurulduğu farklı birliktelikteki anlam değişikliğinin fark edilmesi amaçlanmıştır.

Ders ve çalışma kitabı müfredatının bir özelliği olarak müstakil bir başlık şeklinde konuyu öne çıkarmamakla birlikte eşdizim yapıları konusunda farkındalık oluşturacak kadar çok sayıda örneğin bulunduğu görülmektedir.

Öneriler

Ders kitabının uygulayıcısı olan öğretmenlerin eşdizim yapılarının öğretilmesi konusunda farkındalıklarının artırılması için öğretmenlere konunun uzmanları tarafından verilecek bilgilendirici hizmet içi faaliyetlerin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Arapça öğretiminde dilin dört temel becerisini kazandırılmasında bu yapıların öğretiminde gerçekleşmesi ve yerleşmesi için becerilerin ölçülme süreçlerine bu yapıların dâhil edilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Eğitimin genel amaçlarından birisi de bir üst öğretime hazırlamaktır. Bugün Arapça eğitim verilen yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin büyük bir çoğunluğunu Anadolu İmam Hatip Liselerinden mezun öğrencilerin oluşturduğu düşünüldüğünde verilen eğitimde bu amacın da göz önünde tutulmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Başta proje Anadolu İmam Hatip Liseleri ve Arapça sınıfı bulunan Anadolu İmam Hatip Liseleri olmak üzere yoğun bir Arapça öğretiminin yapıldığı okullarda eşdizim yapılarının öğretilmesi konusunda yapılacak çalışmaların sonraki öğretim kademesinde Arapça öğretimine devam edecek öğrenciler için öğretimlerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Eşdizim yapılarının öğretildiği müstakil kitapların tanıtılması ve konular hakkında bilgilendirici çalışmaların yapılmasının Arapça öğretiminde verimi artıracığına inanılmaktadır.

Ders kitaplarında yer alan eşdizim yapılarının farklı metin ve sınav soruları ile örneklemelerinin yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Ders kitaplarında da yer aldığı gibi gramer anlatımı ile bu yapıların iç içe verilmesine ve dil öğretiminde bu tür yapıların mutlaka birlikte öğretilmesine özen gösterilmelidir.

Ders kitaplarının yanında hazırlanacak yardımcı materyaller ile öğrencilerin daha çok örneklerle karşılaşmasının önemli olduğu görülmektedir.

Herhangi bir dil etkinliği yaparken öğrenenin bu yapıların farkında olması cümle yahut konuşmada bunu tespit etmesi için öğretim esnasında bunu gerçekleştirecek yönde çalışmaların yapılmasının önemli olduğu görülmektedir.

Ders kitaplarında sözlük kısmında eşdizim yapılarının verilmesinin yapıların öğrenilmesi açısından faydalı olduğu düşünülmektedir.

Öğrenciler basit ve temel düzeyde dil yeterliliklerini kazanmakla birlikte bu yapıların öğrenilmesinin dil yeterliliğini artıracığı bir gerçektir. Bu nedenle de dilin temel becerilerinin kazandırılmasında bu yapılar ile ilgili örneklere yer verilmesinin öğretim kalitesini artıracığı beklenmektedir.

Kaynakça

- Adalar, Derya. 2004. "Anadili olarak Arapça ve Türkçenin öğretimde kullanılan metinlerin karşılaştırılması: Bir eşdizimsel örüntüleme çözümlemesi örneği". Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Al Ghazali, F. 2006. "Collocations and word-combinations in English: Considerations, classifications, and pedagogic implications". *The University of Birmingham*. 1-19.
- Alhuseyin, Hamdo, ve Mohamad Hussein Ahmad Alkhalaf. t.y. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Arapça 10 Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Alrhawi, Mohammad, Ahmad Alsaadi, ve Hassan Alchalabi. t.y. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Mesleki Arapça 12*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Alrhawi, Mohammad, Hasan Çelebi, ve Yahya Alhourri. t.y. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Mesleki Arapça 11*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Arslan, Şehide Cengiz. 2019. "Arap basınında eşdizimsel ifadeler". Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Balı, Enes. 2020. "Medya Arapçasında siyaset konulu eşdizimler (Örnek ve çözümlenmeleri)." Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Balı, Enes, ve Hüseyin Köksal. 2019. *Yaygın eşdizimleriyle Arapçada anahtar fiiller*. 2. bs. İzmir: Akdem Yayınları.
- Balı, Enes, ve Musa Yıldız. 2020. "Arapça Fül + İsim Birlikteliğindeki Eş Dizimlerde Fiilin Türkçeye Aktarımında Farklı Anlamlar Kazanması Üzerine Bir Değerlendirme (مصح, تناول, نشر, تركيب ve خلع Fiilleri Örneği)". Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 10(2):681-89.
- Başol, Gülşah. 2008. "Bilimsel Araştırma Süreci ve Yöntem". Ss. 113-43 içinde *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Cengiz Arslan, Şehide. 2019. "Dilin Anahtar Yapıları Eşdizimler ve Arapçada Eşdizim". *Doğu Araştırmaları* (19):68-76.
- Çalık, Muammer, ve Mustafa Sözbilir. 2014. "Parameters of Content Analysis". *Education and Science* 39(174):33-38.
- Daşkiran, Yaşar. 2015. "Arap dilinde eşdizim ve Arapça sözlüklerde eşdizim sorunu". *Journal of Islamic Research* 26(1):1-9.
- Dedeoğlu, Emine, ve Gül Şen. 2010. *İngilizce- Arapça-Türkçe Eşdizim*. Fecr Yayınları. Ankara.
- Demirci, Selahattin, Dr. A. Hümeysra Rızvanoğlu, İrfan Işık, Süleyman Altuntaş, Hümeysra Nazlı Tan, ve Muhammet Kurt. t.y. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Arapça 9 Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Eken, Neticayı Tayyibe. 2016. "Eşdizimlerin Saptanmasına ve Betimlenmesine Yönelik Kuram Yaklaşımlar". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13(33):28-47.
- Fernández, Rafael Forteza, Sandal Ranga Rao Prahlad, Elena Rubtsova, ve Oabekr Sabitov. 2009. "Collocations in the vocabulary English teaching as a foreign language". *Acimed* (19(6)):1-6.
- Kurt, Muhammet. 2015. "Arapça Eşdizimsel İfadelerin Yazılı Basında Yer Alan Spor Metinleri Yoluyla Örneklenmesi". *International Journal of Science Culture and Sport* (4):515-25.
- Kurt, Muhammet. 2016. "Arapça yazılı basında yer alan spor metinlerindeki eşdizimsel ifadelerin sınıflandırılması". Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Önder, Şeyma Gülsüm. 2014. "Arap Dilinde Eşdizim". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özel, Harun, ve Faruk Çiftçi. 2022. "el-'Arabiyye li'l-Hayât İsimli Kitapta Yer Alan Eşdizim Uygulamalarının Arapça Öğretimine Katkısı". *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 14(1):184-98.
- Soyer, Senem. 2006. "Arapça - Türkçe çevirilerde sözcük ve kalıplaşmış ifadeler düzeyinde eşdizimlik sorunları ve çözüm önerileri". Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Suçin, Mehmet Hakkı. 2004. "Arapça Çeviride Sözcük ve Kalıplaşmış İfadeler Düzeyinde Genel Eşdeğerlik Sorunları". Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Suçin, Mehmet Hakkı. 2013. *Öteki dilde var olmak: Arapça çeviride eşdeğerlik*. 2. bs. İstanbul: Say Yayınları.
- Yıldız, Ahmet. 2020. "Türkiye'de Arapça Öğretiminde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri". içinde *Yükseköğretimde Arapça Eğitimi*. Konya: Palet Yayınları.